

Ing. Jaroslav Kulíšek

Soukromé vojenské společnosti*(Nový faktor společného operačního prostředí)***VOJENSKÉ
UMĚNÍ***Motto: „Vojáci budou vždy tím, co z nich učiní politici.“*

Soukromé vojenské společnosti jsou organizace, které na základě uzavřených kontraktů a smluv nasazují své zaměstnance do vojenských operací a uživatelům zajišťují poskytování podpory, zabezpečení a služeb vojenského charakteru.

Encyclopedia Wikipedia

Úvod

V důsledku celé řady široce medializovaných krvavých incidentů, na kterých se v nedávné době v Iráku a Afghánistánu podílely soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury (PMSCs – Private Military and Security Companies), se vojenští odborníci, světová veřejnost a média ve stále větší míře zaměřují na činnost PMSCs při zajišťování a poskytování bezpečnosti v probíhajících ozbrojených konfliktech a postkonfliktním prostředí. [1]

V současné době soukromé vojenské společnosti a soukromé bezpečnostní agentury představují důležitý prvek bezpečnostního sektoru. Proto cílem tohoto článku je informovat širší vojensko-odbornou veřejnost o otázkách a problémech, které byly vyvolány vznikem těchto společností a agentur a představit různé typy a rozsah služeb, činností – aktivit a vojenských operací poskytovaných soukromým vojenským a bezpečnostním sektorem a uvést jejich charakteristické rysy. Výhody a nevýhody využití služeb soukromého bezpečnostního sektoru jsou v článku rozebírány v různém kontextu, jakož i otázky spojené s regulací a řízením činnosti soukromého bezpečnostního sektoru. Cílem je také seznámit odbornou veřejnost s problematikou vojenské činnosti PMSCs a postavením soukromých vojenských zaměstnanců. Dále poskytnout přehled hlavních právních norem, které se svým obsahem a zaměřením působení PMSCs dotýkají, a to především objasnit rozdíl v právním postavení žoldnéře a soukromého vojenského zaměstnance. A v neposlední řadě poukázat na možné směry úsilí zaměřené na regulování a usměrňování činnosti soukromého vojenského odvětví.

1. Charakteristika soukromé vojenské sféry

Soukromé vojenské společnosti poskytují své zaměstnance k zabezpečování a provozování širokého spektra služeb vojenského charakteru. Najímání profesionálních

vojáků je všeobecně známým jevem v celém období historie válek. V minulosti byli námezdní vojáci známi pod označením „žoldnéři“. Moderní PMSCs pro své bojově aktivní zaměstnance upřednostňují názvy jako jsou: bezpečnostní zaměstnanci, soukromí vojenští zaměstnanci nebo soukromí bezpečnostní zaměstnanci a usilují o to, aby jejich organizace byly známy jako: soukromé vojenské korporace, soukromé vojenské firmy, soukromé bezpečnostní agentury [2] nebo poskytovatelé (provozovatelé) vojenských služeb a také, aby všeobecně byly vnímány a známy jako soukromý vojenský sektor či soukromé vojenské odvětví, to všechno s cílem vyhnout se negativnímu stigma často spojovanému s pojmem „žoldnéři“.

Poskytované služby a zkušenosti jsou zpravidla stejné jako druhy služeb, které poskytují státní vojenské nebo policejní síly, ale častěji v menším měřítku. I když soukromé vojenské společnosti často poskytují služby v přípravě vojenských jednotek nebo v nahrazování funkce oficiálních ozbrojených sil, které jsou podřízeny vládám, mohou být také použity jako soukromé bezpečnostní společnosti, jež poskytují osobní ochranu klíčovým funkcionářům nebo ochranu objektů – budov společnosti i s příslušenstvím, zvláště těch, které se nacházejí na nepřátelském území. Přesto námezdní vojáci, kteří použijí ozbrojenou sílu v zóně válečného konfliktu, mohou být považováni za nelegální bojovníky, a tedy odpovídat pojetí, které je nepřímo obsaženo v ženevských úmluvách.

TYPY SOUKROMÉHO VOJENSKÉHO ODVĚTVÍ		
Zabezpečující agentury	Soukromé bezpečnostní agentury	Soukromé vojenské společnosti
● provádění odminování a likvidace výbušného materiálu ● zabezpečení logistiky a zajištění zásobování ● provádění konzultace možných rizik	● ochrana průmyslových a komerčních center ● ochrana v poskytování humanitární pomoci ● ochrana velvyslanectví a různých misí ● sledování a vyšetřování trestné činnosti ● provádění vyhodnocení a analýzy rizik	● provádění vojenského výcviku ● zajišťování vojenského zpravodajství ● uskutečnění útočných bojových akcí (bojových operací)
Nabídka možností, charakterů a druhů provozovaných – poskytovaných služeb		

Obr. 1: Struktura soukromé vojenské sféry [3]

PMSCs plní mnoho zcela diametrálně odlišných požadavků a úkolů. Tak např. může zahrnovat poskytování osobní ochrany afghánskému prezidentovi Hamídu Karzáimu nebo pilotování průzkumných letadel s plnou výzbrojí a bitevních vrtulníků jako součást boje s kolumbijskou narkomafií. Řada soukromých vojenských společností je také držitelem licencí vydaných Ministerstvem zahraničních věcí USA a nechají se najímat – uzavírají smlouvy se zahraničními vládami na provádění výcviku příslušníků ozbrojených sil různých států nebo mají uzavřeny kontrakty na reorganizaci armád v Nikaragui, Bulharsku, Tchaj-wanu a Rovnické Guineji. Soukromé vojenské odvětví jako celek dosáhlo za rok 2010 finančního obrátu 202 miliard UDS (proti 55,6 miliardy USD získaných v roce 1990. [4]

Vytvoření globálního trhu na poskytování námezdních vojenských služeb, tzn. realizace produktů soukromé vojenské sféry na světovém trhu s vojenskou silou, je jedním

z nejzajímavějších vývojových směrů ve způsobu vedení moderní války v posledních deseti letech. Obchodní činnost v této oblasti je realizována v rozsahu od malých poradenských firem, které ponejvíce zahrnují vysloužilé generály, až po nadnárodní korporace, které nabízejí a poskytují k pronajmutí pluky stíhacího letectva nebo prapory speciálních sil.

V současné době PMSCs působí v padesáti zemích světa. Soukromé vojenské společnosti jsou klíčovým činitelem v množství ozbrojených konfliktů a napomáhaly dosáhnout vítězství ve válkách vedených v Angole, Chorvatsku, Etiopii-Eritreji a Sierra Leone. Dokonce ozbrojené síly USA se staly jedním z prvořadých klientů soukromého vojenského odvětví. V rozmezí let 1994-2002 uzavřelo Ministerstvo obrany USA přes tři tisíce kontraktů s americkými soukromými vojenskými společnostmi v hodnotě více než tři sta miliard USD.[5]

1.1 Globální vojenská sféra

Privatizovaná oblast vojenství není pouze fenoménem USA, ale je to fenomén globálního vojenského rozměru. Například kanadské ozbrojené síly nechaly zprivatizovat své zásobovací služby britskou firmou Tibbett & Britten. Práce soukromých vojenských společností není omezena jen na služby poskytované vládám. Jejich klienti se nacházejí v rozsahu od povstaleckých skupin, drogových kartelů – až po humanitární nevládní organizace (NGOs – Nongovernmental Organizations) a OSN.

OSN, Mezinárodní výbor Červeného kříže a Světová vize využívají služeb soukromých vojenských společností k ochraně svých objektů, zařízení a zaměstnanců v nepřátelsky naladěném prostředí, jaké panuje v Sierra Leone nebo Kongu. Taktéž skupiny ochránců přírody – především Světový fond ochrany přírody – vedou jednání se soukromými vojenskými společnostmi s cílem zajistit ochranu a přežití ohrožených druhů divoké zvěře ve volné přírodě před nenechavými, všudypřítomnými a dobře vyzbrojenými pytláky.

Snad žádný jiný příklad nevyjadřuje názorněji rostoucí aktivity soukromého vojenského odvětví než válka v Iráku. Zaměstnanci soukromých vojenských společností zvládali všechno, od zabezpečování stravování a ubytování koalicičních vojsk až po údržbu špičkových zbraňových systémů zařazených do výzbroje ozbrojených sil USA, jako je neviditelný bombardér B-2. Přes 15 000 soukromých vojenských pracovníků sehrává dokonce větší úlohu v současném okupačním období země tím, že střeží klíčová zařízení a zaměstnance před útoky teroristů, povstalců a partyzánů a vedou výcvik jednotek a přípravu osob nových iráckých ozbrojených sil, polovojenských oddílů domobrany a policie.

Soukromé vojenské odvětví se řídí vlastními jak vojenskými, tak obchodními principy a dělí se na tři základní sektory:

- Firmy, které poskytují aktivní vojenské služby, jež jsou také známé jako soukromé vojenské společnosti (PMSCs – Private Military Security Companies). Poskytují bojové služby a požadovanou úroveň ochrany.
- Vojenské konzultační firmy, které poskytují poradenství a služby spojené s přípravou osob a výcvikem jednotek.
- Firmy vojenské podpory, které poskytují podpůrné služby, jako je **zajišťování jednotlivých oblastí logistiky**.

Expanze soukromého vojenského odvětví nabízí mnoho možností, např. jako je úspora nákladů prostřednictvím konkurence. Nejdůležitější však je, že tato expanze

Soukromé vojenské společnosti – firmy a bezpečnostní agentury poskytují		
Aktivní vojenskou činnost	Vojenské konzultace	Vojenskou podporu
● bojovníky, kteří se přímo podílejí na vedení bojové činnosti ● ochranu a obranu osob, objektů a zařízení ● velitele k velení a řízení činnosti místních ozbrojených sil	● vojensko-odborné poradenství ● provádění přípravy a výcviku, který je zcela integrální s nadcházejícími operacemi místních ozbrojených sil	● logistické zabezpečení ● zabezpečení převozů a přeprav ● zabezpečení udržitelnosti operačních schopností vojenských sil na bojišti (v prostoru operace)
Executive Outcomes, Sandline	MPRI – Military Professional Resources Incorporated, Levdan	Kellogg, Brown and Root, Olive Group, Supreme Group

Obr. 2: Rozdělení PMSCs podle druhu poskytovaných služeb

nastala v době, kdy ve změněném globálním bezpečnostním prostředí existuje rozdíl mezi nabídkou a poptávkou po profesionálních vojenských silách. Humanitární pracovníci v současné době vyvíjejí činnost v daleko nebezpečnějších zónách válečných konfliktů a podstupují větší rizika, než tomu bylo dřív. Prohlášení o neutralitě jim již nezaručuje ochranu před místními válečnickými, dětskými vojáky a teroristy. Počet obětí z řad pracovníků nevládních organizací (NGOs – Nongovernmental Organizations) má proto stále stoupající tendenci. [6]

PMSCs v nedávné minulosti získaly velmi význačné postavení z mnoha důvodů. Snížení počtu stavů mnoha světových armád po skončení studené války znamená, že státy mají k dispozici méně akceschopných vojenských sil pro nasazení do zahraničních mírových a stabilizačních operací ve vnitřně nestabilních státech. Dalším z důvodů je také skutečnost, že se velké světové mocnosti postupně stáhly z mnoha oblastí rozvojového světa.

Velmi důležitým důvodem, ne však úplně posledním, je prudké zrychlení globálního procesu liberalizace světového trhu, což napomáhá a usnadňuje PMSCs vyvíjet vojenskou podnikatelskou činnost na mezinárodní úrovni. Postavení nestátních poskytovatelů bezpečnosti v rámci mezinárodního práva stále zůstává docela nejasné a činnost PMSCs je ve velké většině případů na mezinárodní úrovni neregulovaná. Na národní úrovni pouze několik států přijalo specifická opatření pro usměrňování aktivit těchto společností, respektive řešení tohoto problému. [7]

1.2 Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury – PMSCs

Soukromí vojenští zaměstnanci a soukromé společnosti jsou ve stále větší míře zapojováni do účasti na vojenských konfliktech a činnosti v post-konfliktním prostředí tím, že různými činitelům včetně vlád, mezinárodních a humanitárních organizací, soukromým společnostem a jiným nevládním činitelům a aktérům poskytují neustále se rozšiřující rozsah vojenských a bezpečnostních služeb. V určitých případech se jedná o místní společnosti, které nabízejí základní ochranu majetku a sledovací systémy. V jiných případech nadnárodní korporace nabízejí mezinárodní klientele široký rozsah služeb, včetně těch, na které je tradičně pohlíženo jako na klasické vojenské operace ozbrojených sil.

Klasifikace nestátních poskytovatelů bezpečnosti závisí na podstatě těchto služeb. I když neexistuje žádná právní definice, všeobecně řečeno, existují rozdíly mezi

žoldnéři, soukromými vojenským společnostmi a soukromými bezpečnostními agenturami. **Žoldnéři (svobodná vojenská živnost, svobodné vojenské povolání)**, nejsou státními příslušníky strany zapojené do vojenského ozbrojeného konfliktu, která je najala k účasti na tomto konfliktu. Žoldnéři jsou motivováni ziskovými zájmy více než loajalitou a oddaností věci, kvůli které se vede válka, a z tohoto důvodu jsou často nazýváni jako *soldiers of fortune* (*fortune* – peníze, jmění, bohatství; štěstí).

PMCs nebo také soukromé vojenské firmy (PMFs – Private Military Firms), jak jsou občas označovány, poskytují vojenské služby spojené s nahrazením funkce armády nebo s podporou činnosti armády, ozbrojených skupin nebo spojené se zvýšením efektivity vedení bojové činnosti. V souladu s tím se PMCs specializují na poskytování vojenských činností – včetně provedení bojových operací, strategického plánování, soukromého vojenského zpravodajství, hodnocení rizik, konzultací ke strategickému plánování a nasazení ozbrojených sil, operačního a logistického zabezpečení, přípravy osob a výcviku jednotek, obsluhy a údržby zbraňových systémů a poskytování technického zabezpečení legálním domácím a zahraničním organizacím. Ještě nedávno se všeobecně předpokládalo, že poskytování těchto služeb je výlučně doménou státu. Proto je na příslušníky PMCs a PMFs často pohlíženo jako na **žoldnéře moderního věku** a často jsou tak i nazýváni. [8]

PSCs nebo také soukromé bezpečnostní agentury (PSCs – Private Security Companies) jsou registrované civilní společnosti, které se na komerčním základě specializují na poskytování bezpečnostních služeb jak pro domácí, tak i zahraniční organizace. Cílem poskytovaných služeb je ochrana osob a majetku před dopadem kriminálních aktivit. PSCs se mohou podle zaměření a obsahu své činnosti dělit podle následujících širších kategorií oblastí:

- střežení určených prostorů včetně ochrany:
 - průmyslových a obchodních objektů,
 - organizací a pracovníků, kteří poskytují humanitární pomoc,
 - sídel velvyslanectví, objektů diplomatického zastoupení a misí,
 - velmi důležitých osob (VIPs) – osobní ochranka,
- elektronická bezpečnost, používání senzorů a sledování činnosti,
- vyšetřování a hodnocení rizik,
- soukromá bezpečnostní informační služba a soukromé zpravodajství. [9]

Přestože se rozdíl mezi PMCs, PMFs a PSCs jeví na první pohled jako docela jasný, jedna skupina společností poskytuje vojenské, neboli „aktivní služby“ organizacím zapojeným do bojových operací, zatímco druhá skupina společností prvořadě poskytuje ochranu neboli „pasivní služby“ a není zapojena do bojové činnosti. Ve skutečnosti není vůbec snadné rozeznat přesné rozdíly v praktické činnosti, i když tento problém byl odborníky mnohokrát analyzován a posuzován. Ve snaze vyhnout se sporům s řešením a hledáním rozdílů mezi soukromými vojenskými společnostmi a soukromými bezpečnostními agenturami a hledání odstínů v úvahách a přemítání nad tím, zda jsou společnosti zapojeny do ofenzivní nebo defenzivní vojenské služby, a nebo zda se přímo či nepřímo účastní bojové činnosti a válečných akcí, jsou tyto společnosti často pragmaticky spojovány do jednoho celku pod souhrnným názvem **soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury** (PMSCs – Private Military and Security Companies).

1.3 Mezinárodní opatření a právní normy

OSN se pokouší řešit problematiku žoldnéřství prostřednictvím Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů. Tento dokument, stejně jako opatření přijatá na národní úrovni, postrádá kapacitu vypořádat se s novou skutečností, tj. není schopen rozlišovat mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi. Navíc se pokouší zakázat činnost soukromých vojenských společností navzdory jejich přítomnosti v ozbrojených silách a armádách mnoha zemí světa. Tato úmluva byla podporována velkou řadou afrických států, ale nedočkala se širší ratifikace. Úmluva OSN „proti žoldnéřství“ má omezenou použitelnost, protože není schopna reagovat na vznik nových, korporativních forem privatizovaného vojenství a bezpečnosti. Taktéž tato úmluva není nijak široce akceptována: pouze dvaadvacet států ji po podpisu také ratifikovalo, s dalšími devíti státy navíc, které ji sice podepsaly, ale ještě neratifikovaly.

Naproti tomu Montreuxský dokument představuje poměrně úspěšný pokus o řešení komplexu otázek a problémů, které vyvstaly z existence a činnosti soukromých vojenských společností. Dokument stanoví zodpovědnost za dodržování ustanovení mezinárodního humanitárního práva (IHL – International Humanitarian Law) především těm státům, které uzavírají dohodu se soukromou vojenskou společností. [10]

Dokumenty OSN a Montreuxský dokument [11] používají shodně pojem PMSCs a definují tyto společnosti následovně:

Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury (PMSCs – Private Military and Security Companies) jsou soukromé podnikatelské organizace (subjekty), které bez ohledu na svůj název nebo své označení poskytují zákazníkům vojenské a bezpečnostní služby. Poskytované vojenské a bezpečnostní služby zahrnují zejména ozbrojené střežení a ochranu osob a objektů – jako jsou dopravní konvoje, budovy a jiná životně důležitá zařízení; obsluhu a údržbu zbraňových systémů; střežení vězňů a ochranu věznic; vojenské a bezpečnostní poradenství nebo výcvik místních vojenských sil a příslušníků bezpečnostních složek.

Používání PMSCs na komerčním základě k zajišťování a poskytování vojenských a bezpečnostních služeb je nicméně po právní stránce problematické z mnoha důvodů:

1. Soukromé průmyslové odvětví se nemůže jen tak lehce zbavit neblahého dědictví žoldnéřství. Žoldnéři nebo „vojáci štěstěny“ byli v průběhu studené války, ale i po jejím skončení, zapojeni do množství bojů v občanských válkách zvláště v Africe, s cílem svrhnout nebo zničit legitimní vlády. Například režim apartheidu v Jihoafrické republice se často uchýlil k používání žoldnéřů k destabilizaci režimů a vlád, které považoval za nepřátelskou hrozbu, a také k útokům proti vůdcům Afrického národního kongresu. Žoldnéři byli během své účasti v ozbrojených konfliktech také spojováni s obchodem se zbraněmi, pašováním diamantů a dalšími kriminálními aktivitami.
2. Najímání soukromých vojenských zaměstnanců k účasti na bojové činnosti nebo válečných operacích a zajišťování bezpečnosti je výraznou výzvou monopolu

státu na použití vojenské síly. Tato výzva narůstá úměrně tomu, jak se rozdíly mezi veřejnými a soukromými vojenskými činiteli stírají v případech, kdy soukromí vojenští zaměstnanci jsou vyzbrojeni stejně, ne-li lépe, než příslušníci pravidelných národních ozbrojených sil.

1.4 Věcné – na smluvním podkladě založené řešení krizových situací

V poslední době mnozí významní činitelé začínají volat po věcném – na smluvních vztazích, na smluvním podkladě založeném – řešení světových humanitárních a bezpečnostních problémů, které by svým obsahem odpovídalo požadavkům 21. století. Ti, kteří navrhuji realizovat tuto myšlenku, překvapivě získávají stále větší podporu, větší počet příznivců, což je především způsobeno zklamáním a negativními zkušenostmi získanými při řešení krizových situací za poslední desetiletí. Rychle se rozrůstající skupina zahrnuje i některé aktivisty z těch kruhů, které se podílejí na vedení humanitárních operací, a také mnoho tradičních zastánců mírových operací OSN, kteří jsou rozčarováni nedostatečnými výsledky, jež jsou v poslední době dosahovány při vedených mírových a krizových operacích.

Pro těsnější sepětí a navázání mnohem užších vztahů mezi humanitárními organizacemi a soukromými vojenskými společnostmi existuje poměrně velký prostor. Mezinárodní instituce a nevládní organizace mohou najímat soukromé vojenské společnosti k ochraně svých objektů, zařízení a pracovníků na mnohem institucionalizovanějším základě, než je tomu v současné době, a to jako alternativu k nynějším ad hoc ujednáním uzavřeným pouze na úrovni orgánů v prostoru krizové oblasti (nejméně sedm organizačních složek OSN a mnoho nevládních organizací mají již uzavřené smlouvy se soukromými vojenskými společnostmi). Mnozí odborníci navrhuji zajít ještě dále a zvýšit úlohu soukromých vojenských společností tak, aby měly možnost chránit před nebezpečím a násilím místní obyvatelstvo a uprchlíky, o které se starají a pečují humanitární organizace.

Nakonec organizace, které se zabývají poskytováním pomoci, by mohly lépe využívat konzultantské a podpůrné agentury-firmy, které by mohly a jsou schopny nabídnout vlastní zkušenosti pro činnost v méně kontroverzních oblastech, jako je odzbrojení, demobilizace místních vojenských sil, výstavba infrastruktury a distribuce potřebné humanitární pomoci.

1.5 Rizika privatizace

Privatizace jakéhokoliv typu s sebou nese vždy pozitivní a negativní efekty. Zvláště to platí ve sféře vojenství, kde snaha o dosažení profitu vede ke zvýšenému mlžení o skutečném stavu věcí a situací, a tím pádem k nárůstu neprůhlednosti mlhy války. Soukromé vojenské společnosti mohou být schopné rychlejšího a méně nákladného nasazení, ale výše finančních prostředků vynakládaných na pokrytí jejich pronájmu bude vždy vytvářet velké množství pochybností z následujících důvodů.

Cíle klientů se velmi často dostávají do rozporu s cíli soukromé společnosti dosáhnout maximálně možného zisku. Také zatímco společnosti mohou mít tržní stimuly, aby neopustily svá místa, nebo aby je opustily pro lépe placené kontrakty jinde, zaměstnanci těchto firem takovéto stimuly často nemají. Výsledky operace proto budou takto záviset na soukromých vojenských zaměstnancích, kteří nepodléhají válečnému právu, ale kteří podstupují osobní rizika na základě vlastní analýzy o získání možné odměny. Tudíž, jestliže se humanitární

organizace rozhodnou pro najmutí soukromých vojenských společností, musí tyto organizace stanovit jasná kritéria soutěže a postupy výběrového řízení o získání nabízeného kontraktu tak, aby identifikovaly tu nejlepší společnost na nabízenou práci za co nejlepší cenu, stanovily provize za dohled, řízení a manažerskou činnost k zajištění toho, že kontrakt bude plněn podle plánu na základě uzavřené dohody, a také mít připraven náhradní plán, řešení pro nahrazení vojenské společnosti, jestliže se tato společnost jako celek nebo její zaměstnanci ukáží nezpůsobilými pro plnění stanovených povinností. [12]

S privatizací také vyvstávají problémy s výběrem vhodných zaměstnanců a stanovení zodpovědnosti. Soukromé vojenské společnosti najímají sice efektivní, ale ne nezbytně vhodné pracovníky. Mnoho bývalých příslušníků většiny nechvalně známých a krutostí proslulých útvarů sovětského režimu a apartheidu našlo zaměstnání ve sférách soukromého vojenského odvětví. Dokonce i když soukromé vojenské společnosti jsou pečlivé ve výběru a prověřování svých zaměstnanců, je pro ně velmi obtížné sledovat chování a jednání svých vojáků v prostoru nasazení do operace. Kromě toho, jestliže se zaměstnanci dopustí násilností a porušení zákonů, existuje pro soukromé vojenské společnosti jen velmi málo důvodů, aby je předalo k trestnímu stíhání příslušným orgánům, které se ani v mnoha krizových oblastech rozpadlých státních útvarů nenacházejí. Kdyby se o to některá soukromá vojenská společnost pokusila, riskuje, že ztratí mnoho perspektivních zaměstnanců a přízeň klientů.

A tak v rámci současného neregulovaného trhu spočívá břímě náležitého výběru a důkladné prověrky soukromých vojenských společností, a to ještě před tím, než si některou z nich najme, pouze na klientovi. Jedním z možných přístupů k řešení tohoto dilema by mohlo být vytvoření databáze prověřených a finančně transparentních soukromých vojenských společností, které splňují mezinárodní kritéria. Tato databáze by byla vytvořena a vedena pod patronací OSN a humanitárních organizací. Databáze by musela být neustále aktualizována skupinou vojenských pozorovatelů a revizorů, kteří by u soukromých vojenských společností monitorovali uzavírání kontraktů, provádění náboru personálu a vedení vlastní činnosti.

Dalším problémem privatizace jsou aspekty dlouhodobého významu. Klíčem k dosažení každého trvalého míru je nastolení zákonnosti. Bohužel, pokud je zajištění bezpečnosti ponecháno na privátním činiteli, stávají se soukromé vojenské společnosti pouze dočasným mechanismem zachování míru a činí velice málo pro to, aby řešily zásadní a často skryté příčiny nespokojenosti, nepokojů a projevů násilí. Navíc spoléhání se pouze na vnější soukromé vojenské síly přispívá velmi málo k obnovení místních společensko-organizačních vazeb. Místo toho to vede k posilování myšlenky, že moc a bezpečnost patří pouze těm, kteří si ji mohou dovolit udržovat, „kteří na to mají“. Proto humanitární organizace musí mít tuto negativní vývojovou tendenci stále na paměti, a také se musí neustále snažit o to, kdykoliv je to jen možné, se jí vyhnout.

1.6 Ohrožení neutrality

Přítomnost soukromých vojenských společností může ohrožovat zásady neutrality postavení a činnosti humanitárních organizací a vést k dalšímu navyšování počtu ozbrojených sil v prostoru operace. Posléze, kdyby těžiště činnosti soukromých vojenských společností bylo položeno pouze do ochrany humanitárních pracovníků a příslušných zařízení, mohlo by úsilí vnějších hrozeb změnit směr vůči slabě chráněnému místnímu obyvatelstvu a uprchlíkům. Objekty humanitárních organizací by se takto mohly stát

dalším znakem rozdělení společnosti, které je v současné době charakterizováno propastí mezi bohatstvím a chudobou.

S tímto na paměti musí být humanitární organizace uvážlivé při uzavírání kontraktů se soukromými vojenskými společnostmi. Dosažení prospěchu a užitku z dlouhodobého a krátkodobého hlediska musí být důkladně posouzena a vše zváženo ještě před uzavřením kontraktu, závěry z tohoto posouzení musí být neustále aktualizovány podle toho, jak dochází k vytváření schopností místní veřejné správy. Humanitární organizace musí také učinit všechno pro to, aby zajistily, že uzavřený kontrakt je plněn v souladu s politickou linií a za podpory příslušných politických orgánů.

Závěrem: zajištění naplňování humanitárních potřeb za pomoci soukromého vojenského řešení není nezbytně nutně nepřijatelná a nemožná věc. Ale musí být jasně a přesně stanoveno, jaké to přinese výhody a nevýhody. Možné výhody a nevýhody musí být podrobeny neustálému posuzování a zvažování a v souladu s potřebami tyto nevýhody zmírňovány nebo eliminovány a výhody zvyšovány prostřednictvím účinných kontrolních opatření a přísného obchodního úsudku. V nejdůležitější společenské oblasti, kde jsou v sázce lidské životy, musí být dvojnásobně zajištěna průhlednost jednání ze strany soukromého vojenského odvětví. Nesmí být dovoleno, aby snaha vyhnout se neúspěchu při realizaci humanitárních misí přivedla humanitární organizace na nebezpečnou stezku privatizace bezpečnosti bez všestranného posouzení a důkladného zvážení všech okolností a možností.

1.7 Celková vývojová charakteristika soukromého vojenského odvětví

Vznik a rychlý růst soukromých vojenských společností a soukromých bezpečnostních agentur v devadesátých letech 20. století nastal jako následek drastického snížení velikosti ozbrojených sil v důsledku skončení studené války a vzniku mnoha nových konfliktů, což zvýšilo požadavek mít k dispozici bojeschopné a zkušené vojenské síly. Předefinování bezpečnostních strategií a restrukturalizace ozbrojených sil nejen členských států NATO vyústila v eliminaci tzv. nepodstatných funkcí a okrajových činností mnoha ozbrojených sil, bez kterých je ale operační činnost vojenských sil nemožná. Proto musí být vniklé výpadky vojenských schopností ve stále větší míře vyplňovány prostřednictvím různých forem nákupu (pronájmu) nutných alternativních služeb poskytovaných trhem, a to zvláště ze strany **soukromého vojenského sektoru**.

Některé z nejožehavějších problémů, které s sebou nese privatizace vojenského a bezpečnostního sektoru, jsou znepokojivé důsledky jejich použití na bojišti, problémy a dilemata doprovázející uzavírání smluv, nejasné právní postavení společností, dopad jejich činnosti na civilně-vojenské vztahy, zajišťování zodpovědnosti a průhlednosti, problémy s dodržováním lidských práv, problém ekonomického vykořisťování, hájení oprávněných a životně důležitých zájmů v konfliktu a použití soukromých vojenských a bezpečnostních organizací jako zástupců států, kteří obhajují vládní zájmy nebo za ně bojují.

Mezi důležité zkušenosti, které byly získány v dosavadním průběhu privatizace sféry bezpečnosti, patří:

- Úloha státu byla transformována do takové míry, že stát ztratil monopol na ovládání a používání prostředků ozbrojených sil.
- Došlo k takové úrovni nerovnoměrného rozdělení bezpečnostních rizik, že pouze subjekty, které mají dostatek finančních prostředků si mohou zajistit vlastní bezpečnost.

- Civilně-vojenské vztahy se v kontextu privatizace a využívání vnějších zdrojů změnilы natolik, že pro politické vedení mnoha států se stalo snadnější zatáhnout tyto státy do války.
- Soukromé vojenské společnosti mohou, tím jak stabilizují státní moc vnitřně nestabilních států, posílit jejich právo a požadavek na suverenitu *de iure*, s eventuálním snížením ochoty těchto států obnovit nebo vybudovat efektivně fungující státní správu.
- Ve vnitřních konfliktech států (občanských válkách) jsou soukromé vojenské společnosti často používány ke zvýšení vojenské kapacity vlády, která je u moci. V případech, kdy legitimita postavení vlády je sporná, může dojít k omezení práva lidu na sebeurčení a omezení přístupu lidu k využívání přírodních zdrojů.
- Soukromé vojenské společnosti nejsou za svoji činnost zodpovědné lidu a parlamentu, zaměstnanci těchto společností vyvíjejí činnost na základě uzavřeného kontraktu, nejsou vázáni přísahou a nepodléhají mezinárodnímu válečnému právu.
- Privatizace vojenských funkcí a služeb může vést k podlomení spolehlivosti výkonu operační činnosti v ozbrojeném konfliktu a válce.
- Zvláště markantně se to jeví ve Spojených státech, kde existuje významný potenciál pro vznik konfliktu zájmů, který vyvstává z úzkého sepětí bývalých vládních činitelů a úředníků se soukromým sektorem, včetně syndromu otáčecích dveří, který je důsledkem rotace personálu mezi vládními institucemi, sférou průmyslu a oblastí vojenství. [13]

Nemožnost přesně stanovit právní postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností v rámci mezinárodního práva účinně odsouvá řešení problémů spojených s jejich činností na národní úroveň. Bohužel, jen málo států má jasně stanovenou legislativu nebo efektivní mechanismus kontroly, aby se tohoto úkolu úspěšně zhostily.

1.8 Vznik a vývoj soukromých vojenských společností

Vznik a vývoj soukromých vojenských společností vyvstal ze specifických změn na světovém trhu s vojenskou silou. Mezi nejdůležitější z těchto změn patří: **konec studené války, tlak na privatizaci a změny vytvořené rozvojem informačních technologií.** [14]

V průběhu studené války si státy udržovaly svůj monopol na ozbrojené síly a jejich použití. S koncem studené války ke konci devadesátých let 20. století se v mezinárodním měřítku vytvořil široký okruh nových podmínek společenského vývoje. Bez existence dvou supervelmocí, které by dále udržovaly pod kontrolou slabé a vnitřně nestabilní státy, se množství ozbrojených konfliktů, zvláště vnitřních konfliktů odehrávajících se v rámci těchto států, náhle a velmi rychle rozrostlo. Rozpad Sovětského svazu vedl k zaplavení mezinárodního trhu obrovským množstvím zbraní všeho druhu. Konec režimu apartheidu v Jihoafrické republice uvedl na světový trh s vojenskou silou kvalitně připravené a vycvičené bývalé příslušníky jihoafrických ozbrojených sil. OSN se snažila působit proti některým z těchto hrozeb zvýšením počtu humanitárních intervencí, nicméně tato snaha byla mařena nedostatkem vojenských sil, nedostatkem nebo slabým projevem politické vůle a vlastní organizační strukturou, která nebyla vhodná k provedení vojenských intervencí.

Exemplárním případem je Rwanda. Po nezdařené mírové misi k upevnění státní moci v Somálsku ani taková supervelmoc jako USA nebyla po nějakou dobu příliš ochotna se vojensky zapojovat do řešení krizových situací v problémových oblastech světa. Neochota americké supervelmoci podílet se na řešení konfliktů vytvořila vojenské vakuum, které bylo okamžitě vyplněno horečnými podnikatelskými aktivitami soukromých vojenských společností.

Dalším z přispívajících faktorů bylo zvýšené úsilí o privatizaci v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. V USA a Velké Británii se začaly realizovat dalekosáhlé privatizační plány, které byly obecně, nikoliv však všeobecně, považovány za úspěšné. I když se privatizace v osmdesátých letech minulého století nijak nedotýkala oblasti vojenství, v devadesátých letech nastaly velké změny v organizační struktuře vojsk. Jednotlivé vlády usilovaly o udržení obranyschopnosti uzavíráním kontraktů se soukromými společnostmi na zabezpečení podpory ozbrojených sil v oblastech jako jsou technologie, příkladem je *AeroSpatiale* ve Francii a *Rolls Royce* ve Velké Británii. Vlády také usilovaly o pořizování bojově nepodstatných služeb jako je: logistické zabezpečení a stravování z vnějších zdrojů, a to prostřednictvím podobných programů jako je Rozšířený program civilní logistiky Spojených států (LOGCAP – U.S Logistics Civil Augmentation Program). Tím, jak ozbrojené síly začaly z vnějších zdrojů pořizovat více zabezpečovacích činností, tak současně začaly pociťovat prudké snížení finančního rozpočtu na obranu, což mělo za následek snižování početních stavů vojsk, tj. propouštění velkého množství příslušníků ozbrojených sil z vojenské činné služby. Vysoce připravení, kvalitně vycvičení a odborně zdatní vojáci opouštěli armády a snažili se najít nové zaměstnání, často v soukromých vojenských společnostech.

Soukromé vojenské společnosti byly schopny plnohodnotně využít služeb vojenského personálu, pro který již nebylo místo v armádách se snižujícími počty, které zůstávaly pod neustálým tlakem zmenšujících se finančních rozpočtů. Například společnosti *Xe Services LLC* (bývalý Blackwater) a *DynCorp* jsou naplněny příslušníky speciálních sil USA, společnosti *Aegis* a *ArmorGroup* najímají bývalé příslušníky speciálních výsadek jednotek (SAS – Special Air Service) britské královské armády. Tendence k pořizování služeb z vnějších zdrojů začala vytvářet poptávku po soukromých vojenských společnostech a dostupnost odborně zdatných bývalých vojáků představovala pro tyto společnosti tržně výhodně realizovatelný a zpeněžitelný produkt.

V neposlední řadě také pokrok v informačních technologiích významně přispěl ke vzniku a vývoji soukromých vojenských společností. Mohutné vojenské síly – takové jako jsou ozbrojené síly USA – jsou závislé na informačních systémech. Informační systémy používané ozbrojenými silami jsou však vytvářeny civilními odborníky. Často dokonce i poté, co vojenské síly pořídily komplexní systémy informačních technologií, jsou zachovány v platnosti uzavřené kontrakty s těmito civilními odborníky na údržbu a provoz těchto systémů. To znamená, že ozbrojené síly v oblasti informačních technologií nevytvářejí nezávislé kapacity. Soukromé vojenské společnosti jsou schopny a mohou v krátké době a poměrně snadno vyprodukovat nebo pořídit prostředky tak špičkové a výkonné – jestliže ne lepší – jako jsou prostředky, které používají národní ozbrojené síly.

V průběhu devadesátých let minulého století si soukromé vojenské společnosti podstatně upevnily své postavení a ekonomicky zesílily. V důsledku ukončení studené války společnosti získaly všechny potřebné zbraně, v důsledku privatizačních trendů

společnosti získaly odborně zdatné a vysoce připravené vojáky a díky pokroku dosaženému v oblasti civilních informačních technologií si společnosti pořídily potřebné technologie. Rychle rostoucí a nenasytný trh s poptávkou po vojenských soukromých produktech byl pro tyto společnosti v rozvojovém světě snadno a rychle dostupný.

1.9 Soukromé vojenské společnosti současnosti

Rozmach a převaha soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur jak v rozvinutých zemích, tak v mezinárodních organizacích, je zcela bezprecedentní. Ministerstvo obrany USA není schopno blíže specifikovat početní stav soukromých vojenských zaměstnanců, které zaměstnává v Iráku. Kvalifikované odhady jejich počtu ze strany odborníků se pohybují něco mezi 100 000 až 180 000 osob. Na domácí půdě vláda USA najala bývalou společnost **Blackwater** k tomu, aby zajišťovala záchranné a výpomocné práce při odstraňování následků hurikánu Katrina. Kanadská armáda si zajišťuje veškeré potřebné vojenské logistické zabezpečení z vnějších zdrojů, tj. od soukromých vojenských společností.

Soukromé vojenské společnosti po ukončení studené války prodělaly významný vývoj a tento vývoj bude pravděpodobně i nadále pokračovat, neboť soukromé vojenské společnosti současnosti jsou flexibilní organizace, které se snaží vycházet vstříc svým zákazníkům a okamžitě reagovat na jejich požadavky. Příkladem takové pružné reakce soukromé vojenské společnosti na situaci je nedávné extempore s přejmenováním **Blackwater** na společnost **Xe Services LLC**. Společnost si změnila svůj název s cílem vyhnout se negativním dopadům pochybné publicity, kterou získala díky neblahé činnosti některých svých soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku.

Ke změnám u soukromých vojenských společností nedochází pouze v jejich pověsti na veřejnosti, ale také se mění jejich podstata. Společnost **Saracen** započala odminovací činnost s cílem využít dočasného nedostatku nabídky na trhu vojenských sil v Angole a dosáhnout zisku, podobně nárůst počtů soukromých vojenských společností v Iráku je reakcí na zvýšenou poptávku trhu v této oblasti po vojenských silách. Z důvodu neexistence právního rámce regulačních opatření, která by usměrňovala činnost soukromých vojenských společností, budou jejich aktivity v budoucnu utvářeny pouze a jenom na základě požadavků zákazníků.

2. Historický vývoj žoldnéřství

Na žoldnéřské armádě existuje cosi nesmírně fascinujícího.

Žoldnéř je nájemný profesionální voják, který bojuje ve službách kteréhokoliv státu nebo národa, bez ohledu na politické zájmy nebo podstatu konfliktu.

Encyclopaedia Britannica

Novodobí žoldnéři jsou důkladně připravení, kvalitně vycvičení, vysoce ukáznění, myslící pragmatičtí, a co je nejdůležitější, jsou hierarchicky včleněni do organizační struktury registrovaných společností, které nabízejí své vojenské služby vládám, velkým

korporacím a nevládním organizacím. Zaměstnanci těchto společností jsou často bývalí příslušníci ozbrojených sil, kteří mají za sebou mnoho let aktivní vojenské služby. Žoldnéři jsou široce vnímáni jako váleční podnikavci a spekulanti, kteří využívají násilí k dosažení osobního zisku. Tato nepřilíh lichotivá pověst je příčinou toho, proč novodobí žoldnéři tvrdě usilují o změnu představy o tomto velmi starém řemesle. V novodobém jazyce žoldnéři používají neškodné, nic neřkající obchodní názvy, jako jsou např. „soukromá vojenská společnost“ nebo „soukromí vojenští zaměstnanci“. [15]

Termín *žoldněř* v celém svém obsahu s sebou nese násilnický, negativní význam, který vznikl v počátcích moderní historie ve 14. století. Ve skutečnosti ovšem žoldnéři – nájemní vojáci – existují od samého počátku civilizace. Historii vývoje a bojů soukromých námezdních armád můžeme vysledovat až tři tisíce let nazpět, do doby okolo roku 1274 př. n. l., kdy numidští žoldnéři najatí faraonem Ramsesem II. sehráli rozhodující úlohu v útoku egyptské armády proti Chetitům v bitvě u Kadeše. Žoldnéři biblického krále Davida tisíc let př. n. l. vypudili fílištínské bojovníky z Izraele. Starověcí Řekové a Římané ve válkách taktéž velmi spoléhali na žoldnéře, stejně jako císař Justicián nebo Vilém Dobyvatel. V určitých historických obdobích panovala se službami poskytovanými žoldnéři značná nespokojenost. Při posuzování a hodnocení činnosti žoldnéřů ve středověkých válkách obvinil italský historik Niccoló Machiavelli (1469-1527) svobodné společnosti žoldnéřů z úsilí vyhýbat se bojovým srážkám se silami protivníka a snahy použít se pouze do nekrvavých bojů. Na druhé straně si však žoldnéři získávali i důstojnou a uznávanou reputaci. Například švýcarští kopiníci, kteří původně bojovali za svobodu své země, byli po skončení stoleté války v roce 1453 najímáni do vojenských služeb v celé Evropě. V roce 1502 najal papež Julius II. k doplnění své armády pluk švýcarských námezdních vojáků. Pluk v bojích proslul mimořádnou udatností, získal skvělou pověst válečníků a postupem času se transformoval do moderní papežské švýcarské gardy. [16] Používání žoldnéřů v Evropě nebylo až do konce třicetileté války nijak omezeno a Albrecht z Valdštejna dosahoval v jejím průběhu se žoldnéřskou armádou značných úspěchů. Zlom a změnu přineslo až uzavření vestfálského míru 24. 10. 1648 a následný vznik národních armád. Ke konci 18. století najala Velká Británie hesenské žoldnéře k tomu, aby porazili povstalce v amerických koloniích, které vyhlásily nezávislost. Toto opatření však nebylo nijak zvlášť úspěšné. Ke konci americké revoluční války třetina hesenských žoldnéřů dezertovala a usadila se natrvalo v Severní Americe. Britská východoindická společnost a holandská východoindická společnost trvale najímaly soukromé armády, které po celou dobu existence těchto společností úspěšně chránily jejich obchodní zájmy.

2.1 Mezinárodně-právní vymezení pojmu žoldněř

Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I, respektive Dodatkový protokol I) vymezuje právní postavení žoldnéřů v ozbrojeném konfliktu a určuje, kterou osobu lze za žoldnéře považovat – viz příloha.

Charakteristika žoldnéře je vymezena taktéž čl. 1 Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů [17] – viz příloha.

Charakteristika žoldnéře, která je obsažena ve výše uvedených dokumentech, je plně poplatná době, kdy byla přijata, tj. kdy stát ještě měl absolutní monopol na realizaci

Mezinárodně-právní dokumenty pro potírání žoldnéřství	
Žoldnéři (jednotlivci – námezdní vojáci)	Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených sil (Protokol I).
	Úmluva Organizace států africké jednoty o potírání žoldnéřství v Africe – přijatá Organizací států africké jednoty dne 3. července 1977 .
	Mezinárodní úmluva proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů – přijata Valným shromážděním OSN dne 4. prosince 1989 .
Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury	Montreuxský dokument ze dne 17. září 2008 , platné mezinárodně-právní závazky a příslušná doporučení pro státy, které v průběhu ozbrojeného konfliktu využívají služeb soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur.

Obr. 3: Přehled mezinárodně-právních dokumentů pro potírání žoldnéřství

ozbrojeného násilí a vedení ozbrojeného konfliktu a neodpovídá dosaženému stupni globalizace trhu, rozvoje demokracie a pojetí zaručených osobních svobod jednotlivce v současnosti – jako je svobodná volba při výběru povolání, byť by se jednalo o soukromého vojenského zaměstnance nebo bezpečnostního pracovníka.

Realitou současnosti zůstává, že mnoho států, dokonce nejvyspělejších demokracií, ve stále rostoucí míře spoléhá na soukromé vojenské zaměstnance proto, aby úspěšně zvládly vynakládané vojenské úsilí, a to jak v ozbrojených konfliktech, tak v době míru. Nejvýrazněji se to projevuje na vojenském úsilí v Iráku a Afghánistánu, kde Ministerstvo obrany USA velmi spoléhá na soukromé vojenské společnosti. Vojenská síla cca 120 000 soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku [18] a 70 000 v Afghánistánu představuje, hned po ozbrojených silách USA, druhé největší vojenské kontingenty, které jsou nasazeny a operují v obou zemích.

Z právní perspektivy vyvstává sporná otázka, zda soukromé vojenské společnosti, a především soukromí vojenští zaměstnanci, které tyto společnosti zaměstnávají, by měli být posuzováni jako subjekt nadnárodní podnikatelské činnosti, nebo zda by k nim mělo být z hlediska mezinárodního práva přistupováno jako k žoldnéřům? Soukromé vojenské společnosti jakoukoliv spojitost se žoldnéřstvím odmítají a poukazují na to, že ustanovení platného mezinárodního práva nelze v žádném případě vůči nim uplatňovat. Soukromé vojenské společnosti jsou zcela novým společenským fenoménem, proti kterému nejsou zastaralé právní normy o postihu žoldnéřství aplikovatelné. Vzhledem k tomu a na základě již v praxi vytvořených obchodně-právních vztahů musí být stanovena nová právně závazná pravidla pro jejich činnost, která by adekvátně odrážela a řešila dosažený stav privatizace vojenských ozbrojených sil ve 21. století.

2.2 Rozdíl mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi

A co teď, žoldnéři, co vlastně umíte? Zabít a udeřit, obírat zabité, ládovat kanóny a kecat o právu, rozdupat zákony, vykonat popravu.
Jaromír Nohavica – V tom roce pitomém (Žoldnéři) 1990

Na první pohled se může zdát, že mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi existují jen okrajové rozdíly. Přesto se liší velmi významně, a to především v oblasti organizace, právního postavení, rozsahu poskytovaných služeb a postavení

zaměstnanců. Definice žoldnéře uvedená v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy se vztahuje pouze na jednotlivce. Když byly Dodatkový protokol I a ustanovení článku 47 připravovány, soukromí námezdní vojáci byli ztělesňováni svéráznými a samorostlými jednotlivci, často mezinárodními dobrodruhy, kteří vyvíjeli činnost v malých skupinách a nabízeli svoje služby na černém trhu s vojenskou silou.

V devadesátých letech 20. století se však soukromé vojenské aktivity institucionalizovaly a transformovaly do velkých vojenských firem-korporací. Soukromé společnosti jako **Blackwater** a **Triple Canopy** začaly vyvíjet vojenskou podnikatelskou činnost zcela v novém duchu, v souladu s organizační strukturou korporace, a zaujaly významné místo na světovém trhu s vojenskou silou. Na rozdíl od žoldnéřů šedesátých let 20. století jsou soukromé vojenské společnosti zcela legitimní právní subjekty. Společnosti **Xe Services LLC** (bývalý Blackwater) a **MPRI** jsou registrovány v USA, společnosti **Aegis** a **ArmorGroup** jsou registrovány ve Velké Británii.

To znamená, že **na rozdíl od pochybných ujednání se žoldnéři jsou kontrakty uzavírané se soukromými vojenskými společnostmi zcela v rámci platného práva, který je vymezen zákony a právními předpisy.**

Tradiční žoldnéři poskytovali pouze jedinou službu, a to aktivní bojovníky (operační činnost) na bojišti. Soukromé vojenské společnosti poskytují celou řadu služeb, a to zvláště firmy, které se zaměřují na poskytování vojenských konzultací a vojenské podpory, například společnost:

- **Supreme** zabezpečuje stravování, zásobování a distribuci produktů počínaje pohonnými hmotami a konče ovocem, provozuje bezcelní prodejny a provádí náročné vstupní a výstupní kontroly,
- **MPRI** zabezpečuje provádění přípravy a výcviku vojenských sil a poskytuje konzultační služby,
- **Xe Services LLC** (bývalý Blackwater) poskytuje služby, které zahrnují přepravu nákladů, leteckou přepravu, ostatní druhy přepravy včetně výstavby silničních komunikací, zabezpečuje přepravu vojsk, námořní logistiku a dokonce nábor a výběr osob pro výkon aktivní vojenské služby.

Definice žoldnéře obsažená v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy se nevztahuje na většinu soukromých vojenských společností. Většina zaměstnanců **Xe Services LLC** jsou občany USA, které jsou legitimní stranou v ozbrojeném konfliktu v Iráku. Protože ženevská úmluva vylučuje z definice žoldnéře ty, kdo jsou státními příslušníky některé ze stran zúčastněných v konfliktu, nemohou být zaměstnanci **Xe Services LLC**, kteří jsou občany USA, v žádném případě považováni za žoldnéře. Navíc soukromé vojenské společnosti jsou všeobecně najaty proto, aby v zóně válečného konfliktu poskytovaly služby jako jsou: odborné konzultace, příprava a výcvik ozbrojených složek nebo ochrana osob, a ne k tomu, aby se podílely na vedení bojové činnosti. **Executive Outcomes** jsou výjimkou.

K tomu ženevská úmluva vyžaduje, že žoldnéři musí být najati za účelem přímé (útočné) účasti v konfliktu. Vzhledem k tomu, že zaměstnanci soukromých vojenských společností jsou najímáni k tomu, aby plnili obranné úlohy, nemohou být tedy klasifikováni jako žoldnéři. Z toho plyne, že zaměstnanci soukromých vojenských společností nesplňují dvě podmínky z definice žoldnéře, která je obsažena v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy.

3. Důsledky privatizace vojenských sil

*Válka není nic jiného než skvělý byznys,
proto nemůže být ponechána pouze v rukou vojáků.*

3.1 Vzrůstající úloha soukromých vojenských společností

Velikost soukromého vojenského sektoru a rozsah jeho působnosti často uniká pozornosti veřejnosti. Soukromý vojenský sektor vyvíjí svoji činnost na všech kontinentech, hraje rozhodující roli v mnoha ozbrojených konfliktech a má podstatnou úlohu v mírové organizační struktuře vojenských sil mnoha států. Účast soukromé vojenské sféry v ozbrojených konfliktech a její podíl na udržování akceschopnosti ozbrojených sil v době míru nesmí být v žádném případě podceňovány. Je naprosto zřejmé, že vyspělé demokratické státy v naplňování svých bezpečnostních potřeb a dosahování obranných cílů ve stále větším měřítku spoléhají na soukromou vojenskou sféru.

Vzestup a prudký růst moci soukromé vojenské sféry účinně prolomil monopol státu na použití ozbrojených sil a vede k potenciálně obrovským společenským důsledkům jak v obecném chápání samotné podstaty války, tak v pochopení nové, stále omezenější úlohy státu při jejím vedení. V rámci vývojových trendů probíhající globalizace dochází k postupnému osvobozování vojenské síly z područí politické moci státu a vzrůstající závislosti této politické moci na schopnostech námezdní vojenské síly. V mezinárodním měřítku v soukromé vojenské sféře neexistuje žádné omezení pro činnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností. **Soukromá vojenská sféra je ve své činnosti zcela nezávislá a stojí mimo jakýkoliv dosah omezení, která byla přijata jednotlivými státy.**

Soudobé chápání úlohy vlády a postavení státu v otázce zajišťování národní bezpečnosti a ochrany občanů stojí na předpokladu, že to je jedním z hlavních úkolů vlády a státu. Existuje však dlouhé historické období, kdy vlády spoléhaly pouze na soukromé vojenské síly, a to až do počátku 20. století, kdy státy obecně na základě všeobecné branné povinnosti dosáhly monopolu na použití vojenských sil. Charta OSN předpokládá, že jednotlivé státy mají monopol na použití síly a má za to, že nejlepší způsob, jak ochránit budoucí generace před útrapami války, je omezit schopnost členských států k tomu, aby se uchýlovaly k použití této síly. Charta OSN se opírá o postulát, že jestliže má být použito vojenské síly, tak jenom jako poslední možnost zplnomocněných členských a suverénních států, a v tom případě tyto členské státy musí být odpovědné OSN za provedení vojenských akcí.

Veřejná nedůvěra k žoldnérům je zčásti zakořeněna ve vnímání žoldnérů jako těch, kteří narušují státní monopol na použití vojenské síly. Z tohoto postoje nedůvěry vychází důraz na monopolizaci vojenské síly státy, což vedlo k odsouzení žoldnéřství v mezinárodním měřítku na začátku šedesátých let 20. století v době, kdy žoldnéři bojovali proti dekolonizaci a hnutím za nezávislost v Africe. Bývalá Organizace africké jednoty (OAU – Organization of African Unity) navrhla v roce 1972 přijetí Regionální úmluvy pro potírání žoldnéřství v Africe (Úmluva OAJ), [19] která spolu s Dodatkovým protokolem přijatým 8. června 1977 k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 (Protokol I, též Dodatkový protokol I) o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů **zbavily žoldnéře postavení bojovníka a válečného zajatce**. Další omezení žoldnéřských aktivit přinesla v roce 1989 přijatá mnohem širší definice „žoldnéřství“, která je obsažena

v Mezinárodní úmluvě proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů, jež vstoupila v platnost v roce 2001. [17]

Soukromí vojenští zaměstnanci podobně jako žoldnéři podkopávají kolektivní monopol států na uplatnění násilí, ale na rozdíl od žoldnéřů soukromí vojenští zaměstnanci doposud úspěšně unikají mezinárodnímu odsouzení. Jednou z příčin, proč se soukromá vojenská sféra stále úspěšně vyhýbá odsouzení je, že jejími velkými příznivci a zaměstnavateli jsou státy samotné. Výsledkem je, že **soukromí vojenští zaměstnanci jsou uznáváni jako záštita státního systému proti destabilizaci spíše než za ohrožení státního monopolu na použití síly**. Někteří odborníci prosazují názor, že pokud se soukromí vojenští zaměstnanci nacházejí ve službách státu (byli najmuti do služeb státu), měli by být považováni za určitý typ státního zaměstnance. Ve skutečnosti privátní podstata soukromých vojenských společností je zahrnuta do veřejné funkce, pro kterou tyto byly najaty, aby ji plnily. Podle této teorie soukromí vojenští zaměstnanci představují nebezpečí pouze tehdy, když se nacházejí mimo systém kontrolovaný státem.

Soukromí vojenští zaměstnanci však nepracují pouze pro státy, pro plnění vojenských úkolů jsou najímáni nadnárodními korporacemi a nevládními organizacemi, aby zajišťovali bezpečnost pro jejich zaměstnanců a zařízení. Jako takoví soukromí vojenští zaměstnanci vyvíjejí činnost mimo systém státu, účinně prolamují monopol státu na použití síly stejným způsobem jako ostatní nestátní činitelé, kteří používají násilí. Soukromí vojenští zaměstnanci také pracují pro zločinecké organizace, které přímo stojí proti státní moci, jako jsou kolumbijské a mexické drogové kartely.

Zkrátka a dobře, protože soukromý vojenský trh není nijak regulovaný, tak soukromé vojenské společnosti a soukromí vojenští zaměstnanci mohou vskutku pracovat pro kohokoliv, kdo si je najme. Ačkoliv v některých případech může snaha soukromých vojenských společností o zachování své dobré pověsti vést k odmítnutí práce pro pochybného klienta, jako je drogový kartel, na druhé straně vidina velké finanční odměny může převládnout nad snahou o udržení si dobrého jména. Některé soukromé vojenské společnosti mohou dokonce založit svoji reputaci na ochotě pracovat pro kohokoliv a pomyslně klesnout až na samé morální dno. Proto by bylo mylné si myslet, že soukromí vojenští zaměstnanci jsou bezúhonní jenom proto, že jsou najímáni výhradně státem. Spíše naopak, stejně jako v kterémkoliv jiném oboru podnikání mohou soukromí vojenští zaměstnanci nabízet a prodávat své služby komukoliv, kdo se jim naskytne. Jenže na rozdíl od ostatního byznysu jsou soukromí vojenští zaměstnanci zapojeni do prodeje použití vojenské síly. **Výsledkem – který je vytvořen trhem s násilím – je účinné prolomení monopolu státu na použití vojenské síly.** [20]

Soukromí vojenští zaměstnanci také ohrožují státní monopol na použití síly, protože často vyvíjejí operační činnost mimo působnost jakýchkoliv národních zákonů a právních norem. Tam, kde se stát pokusil jejich činnost nějakým způsobem regulovat, byl pokus o zavedení státní kontroly v omezení podnikatelské činnosti soukromého vojenského odvětví výrazně neúspěšný, protože mnoho soukromých vojenských společností operuje virtuálně. To společnostem umožňuje rychle se rozpustit, reformovat a snadno přeskupit, když se pro ně stane příliš obtížným realizovat operace v určité oblasti nebo příslušném místě. Příkladem je společnost *Executive Outcomes*, která se poté, co Jihoafrická republika vydala v roce 1998 zákon o poskytování zahraniční vojenské pomoci, formálně rozpustila. Ve skutečnosti se však transformovala do konglomerátu menších

firem, které vyvíjely operační činnost v zahraničí mimo jakýkoliv dosah jihoafrické jurisdikce. [21]

Monopolizace vojenské síly státu jim umožňuje, přinejmenším teoreticky, regulovat použití vojenské síly v rámci mezinárodního práva prostřednictvím sankcí Rady bezpečnosti OSN, rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, politického a ekonomického nátlaku vůči jiným státům. **Pokud je vojenská síla zbožím, které může být nakupováno a prodáváno v rámci trhu jako každá jiná komodita, pak se tato omezení pravděpodobně stanou ještě méně efektivními, než v současnosti jsou.** Základní koncepce systému OSN neuspěje, když se řada mocných činitelů, která vlastní a ovládá prostředky vojenské síly, bude nacházet mimo jakoukoliv kontrolu států.

Navíc dokonce i kdyby státu mohly efektivně kontrolovat soukromé vojenské odvětví, bude pro soukromé vojenské společnosti vždy existovat hlubší a skrytější cíl, a to převzít základní vládní zodpovědnost. Úspěšná národní regulace soukromé vojenské sféry se může jevit jako nastolení státní kontroly nad tímto odvětvím, ale zjevná závislost státu a jeho spoléhání na soukromé vojenské zaměstnance je znakem nerespektování a ignorování vžité normy toho, že státu mají prvořadou zodpovědnost a monopol moci nad legitimními bezpečnostními složkami. Jestliže monopol státu na použití síly je základním rysem moderního státního systému, potom privatizace vojenských funkcí státu bude vždy ve své podstatě velmi problematická.

Soukromí vojenští zaměstnanci ohrožují státní monopol na použití vojenské síly, protože představují jasnou alternativu vůči státním silám, alternativu najímatelnou a za peníze dostupnou, která se ukázala být lákavou pro kriminální skupiny a další síly, které se staví na odpor legitimním vládám. Ohrožují státní monopol na použití vojenské síly také proto, že soukromí vojenští zaměstnanci mohou vyvíjet operační činnost mimo dosah působnosti národních zákonů. Ať tak nebo onak dokonce i tehdy, když jsou soukromí vojenští zaměstnanci najati státem, role státu jako prvořadého poskytovatele bezpečnosti je nutně a nevyhnutelně omezena a zredukována.

3.2 Využívání soukromých vojenských zaměstnanců – omezení demokratické kontroly vedení války

K zpochybňování monopolu státu na použití vojenských sil a k privatizaci vojenských sil se váže také ohrožení podstaty demokratických států, neboť privatizace vojenských sil umožňuje vládám vést válku a zcela se vyhnout demokratické odpovědnosti. Demokratické vlády mají svěřený monopol na použití vojenské síly, ale jejich moc použít tuto vojenskou sílu je omezená vládou zákona a břemenem odpovědnosti před občany státu. Soukromí vojenští zaměstnanci však ve velké míře s úspěchem podkopávají princip demokratické zodpovědnosti ve snaze vytvořit si podmínky pro obcházení demokraticky vyjádřeného nesouhlasu s rozpoutáním a vedením války. Podkopáváním veřejné kontroly nad válekytivými silami státu, soukromé vojenské společnosti ohrožují svrchovanost lidu v daném státě. Tudíž podstata problému s kontrolou činnosti soukromých vojenských sil nemusí prostě spočívat jenom v nedostatku státní kontroly, ale až v příliš velké kontrole vládní, zvláště pak kontrole uplatňované ze strany výkonné moci, která je uskutečňována na úkor kontroly všeobecně lidové a demokratické.

V krajním případě může vláda – dokonce vláda demokratická – použít soukromou bezpečnostní agenturu jako brutální policejní sílu k tomu, aby si zajistila kontrolu nad lidmi.

V praxi to znamená, že pronajímání a využívání vojenských funkcí z vnějších zdrojů legitimně zvolenou vládou podkopává a narušuje demokratický proces mnohem jemněji a plíživěji, než jakýkoliv za vlasy přitažený scénář národního ohrožení. Vzhledem k tomu, že výkonná moc má všeobecně ve své působnosti na starosti najímání soukromých vojenských zaměstnanců, soukromé vojenské společnosti jí jako bonus na oplátku umožňují, aby se v oblasti zahraniční politiky mohla účinně vyhýbat parlamentní kontrole.

Privatizace vojenských sil vyúsťuje v nedostatek průhlednosti a posouvá těžiště vojenského úsilí mimo rámec demokraticky vedeného dialogu, zamlžuje možnost provedení uvážlivého zhodnocení vojenských potřeb a analýzy pravděpodobných humánních aspektů. Je pozoruhodné, že např. v České republice soukromé bezpečnostní agentury nespádají pod ustanovení zákona o poskytování informací, což ve značné míře omezuje požadavek veřejnosti, aby byla dobře informována o propojení bezpečnostních agentur se státní mocí a o pronikání bezpečnostních agentur do nejvyšších pater politického života a státní výkonné moci. [22] Čili privatizace vojenské síly umožňuje výkonné moci vyvíjet operační činnost ve stínu, mimo pozornost veřejnosti a podvracet demokraticky přijatá politická omezení činnosti. [23]

Privatizace bojových funkcí a možností je potenciálně mnohem problematičtější, než privatizace ostatních vládních odvětví, protože privatizace použití vojenské síly neodmyslitelně snímá mnohou zátěž války z občanů, a tímto redukuje veřejnou kontrolu národního zapojení do ozbrojeného konfliktu na minimum. Ve skutečnosti se vlády mohou obracet na soukromé vojenské síly ne proto, že jsou méně nákladné (lacinější) než vlastní ozbrojené síly, ale protože za použití soukromých vojenských sil je vláda méně zodpovědná a jejich nasazení bude s menší pravděpodobností vyvolávat negativní politické odezvy. Například pořízením vojenských služeb jejich nákupem z vnějších zdrojů je výkonná moc schopna se vyhnout zaručeným formám politické zodpovědnosti tím, že obejde parlamentem schválený strop na početní stav vojáků pro vyslání do zahraničních operací.

Zaměstnání soukromých vojenských zaměstnanců také výkonné moci umožňuje vyhnout se zavedení vojenských odvodů, oficiálnímu zveřejňování seznamu padlých osob, umožňuje udržovat veřejnou kritiku na uzdě a umožňuje se dokonce vyhnout i embargu na vývoz zbraní. Vláda je také schopna distancovat se od omylů a svěst zodpovědnost za ně na soukromé vojenské společnosti. **Podvracením veřejné diskuze a podkopáváním systému dělby moci představuje privatizace vojenské síly přímou hrozbu vůči demokratickému systému.** [24]

Jak soukromé vojenské odvětví představuje hrozbu pro zavedené demokratické režimy, stejně tak toto odvětví potenciálně zabraňuje vzniku nových demokratických států. Když se soukromí vojenští zaměstnanci zúčastní na ozbrojeném konfliktu, existuje nevyhnutelné nebezpečí, že bezpečnost se stane produktem, který si mohou dovolit pouze bohatí. Tato tendence může vést k podkopávání demokratických hnutí, jejichž cílem je přerozdělení zdrojů a moci. Soukromí vojenští zaměstnanci v podstatě slouží spíše pro komerční než humanitární účely. Soukromé vojenské společnosti na základě své motivace netíhnou k obhajobě zájmů nemajetných, ale k těm, kteří mají dost na to, aby jim mohli za nabízené služby dobře zaplatit.

Přes naprosto zřejmý nedostatek veřejné odpovědnosti stále nejasným zůstává, jak osobně odpovědní soukromí vojenští zaměstnanci skutečně jsou. Občas se předpokládá, že soukromé vojenské společnosti jsou odpovědné kontrolnímu mechanismu trhu, a že

špatná pověst sníží vyhlídky soukromé vojenské společnosti na úspěch ve výběrovém řízení, tedy sníží míru pravděpodobnosti, že bude najata a obdrží kontrakt. Avšak v praxi soukromé vojenské společnosti často unikají z dohledu trhu prostřednictvím postavení výhradního dodavatele, uzavřením kontraktu bez výběrového řízení nebo za pomoci jiných pochybných praktik, které umožňují obcházet zákony trhu, což vyvolává otázku, jak efektivní a účinnou kontrolu trh skutečně poskytuje a umožňuje.

Navíc, i když soukromí vojenští zaměstnanci jsou do určité míry technicky ve své činnosti usměrňováni uzavřenými kontrakty, existuje ve skutečnosti znatelný nedostatek prostředků (kontrolních mechanismů) k zajištění faktické kontroly nad naplňováním uzavřených kontraktů. Poměrně důležitá je skutečnost, že většina vojenských orgánů nemá propracovaný kontrolní systém, s jehož pomocí by bylo monitorováno plnění uzavřených kontraktů.

Z uvedeného vyplývá, že když stát privatizuje svoje vojenské funkce, velká část odpovědnosti spočívající na demokratické vládě je ztracena, protože v systému velení a řízení soukromých vojenských společností neexistuje žádná přímá vazba mezi vládními orgány a jednotkami soukromých vojenských zaměstnanců. Svým postavením **korporace nejsou subjektem téhož druhu odpovědnosti voličům jako vlády, protože zatímco podstata veřejné odpovědnosti spočívá v jejím sdílení, podstata tržní odpovědnosti spočívá v jejím prodeji.** Zatímco soukromé vojenské společnosti mohou být odpovědné v tom smyslu, že musí vytvořit dostatečný zisk, který jim umožní uchovat vlastní životaschopnost a další existenci, demokratická vláda musí být odpovědná v každém směru s mnohem komplexnějším a efektivnějším zaměřením.

3.3 Privátní zájmy soukromého vojenského odvětví a zájmy veřejnosti

„Živobytí soukromého vojenského zaměstnance závisí na pokračování – jestliže ne, na rozšiřování – ozbrojeného konfliktu.“

Často existuje velký rozpor mezi veřejným prospěchem a soukromým zájmem s tím rozdílem, že vojenská síla státu je použita ve smyslu dosažení veřejného prospěchu, kdežto soukromé vojenské společnosti zaměřují svoje úsilí na realizaci svých soukromých cílů. Soukromá vojenská společnost je korporace a jako každá jiná korporace pracuje pro akcionáře-držitele podílu ve společnosti. Jejím úkolem je zapojit se do ozbrojeného konfliktu a svou činností dosáhnout co největšího zisku pro majitele. Na rozdíl od státu, který se nachází pod politickým tlakem střídavé intenzity, aby konflikty co nejrychleji vyřešil, pro soukromé vojenské společnosti neexistuje žádná větší motivace, která by je pobízela k řešení ozbrojených konfliktů.

Pro soukromé vojenské společnosti je v první řadě samotný konflikt motivací k tomu, aby se nechaly najmout k účasti na něm. Když je tedy vojenská síla nabízena a prodávána jako komodita na trhu, existuje neustálé riziko, že soukromé vojenské společnosti, které mají přímý užitek z existence války a lidského utrpení, budou usilovat o rozdmýchávání konfliktní situace s cílem udržet vysokou úroveň dosahovaných zisků. Stručně řečeno, zatímco **vojáci slouží své vlasti, soukromí vojenští zaměstnanci slouží svým manažerům a akcionářům.** Přesto všechno soukromé vojenské společnosti mají snahu a projevují odhodlání udržet si svou dobrou pověst, což je všeobecně motivuje, aby úspěšně a beze zbytku plnily závazky, které vyplývají z uzavřených kontraktů, čímž se v mnoha případech velkou měrou podílejí na vyřešení konfliktů. [25]

I když účast soukromých vojenských zaměstnanců může občas napomoci k okamžitému, krátkodobému vyřešení daného konfliktu, přesto v širších souvislostech může operační činnost soukromých vojenských společností vést ke zhoršení podmínek pro dosažení dlouhodobé stability. Soukromí vojenští zaměstnanci mohou být použiti k tomu, aby poskytovali podporu problémovým režimům, zaměřili svoji činnost proti úsilí národů na sebeurčení, přispívali k šíření zbraní a rozmísťování vojáků v celém světě – v principu se stávají destabilizujícím činitelem, a tím pádem nežádoucím fenoménem. Navíc soukromí vojenští zaměstnanci občas zůstávají v zemi postižené konfliktem dlouho poté, co ozbrojený konflikt, a také jejich kontrakt skončil. Tato jejich přetrvávající vojenská přítomnost destabilizuje zemi oslabenou válkou, protože vytváří paralelní vojenské síly, které jsou konkurentem národních ozbrojených sil.

Tato skutečnost odhaluje zvláště velké nebezpečí, které vzniká, když se veřejné zájmy sloučí se zájmy soukromými, a to zvláště když vlády, které nemají dostatek finančních prostředků, platí za služby soukromým bezpečnostním agenturám, jež ochraňují důležité vládní a hospodářské objekty a zařízení, nerostným bohatstvím země: diamanty, zlato, ropa, coltan (80 % světových zásob coltanu je v Kongu) apod. Placení soukromým vojenským společností a bezpečnostním agenturám koncesemi na těžbu surovin a nerostů podlamuje kontrolu lidu nad národním přírodním bohatstvím země a vede k prosazování korporálních priorit a soukromých zájmů v krizových oblastech. Navíc soukromé vojenské společnosti jsou velmi často těsně propojeny s jinými nadnárodními korporacemi, a proto na jejich zapojení a účast v ozbrojených konfliktech může být pohlíženo pouze jako na prostředek k získání koncesí a smluv pro příslušné korporativní uskupení.

Rada vojenských odborníků zastává názor, že napojení soukromých vojenských společností na jiné podnikatelské subjekty nemusí být zdrojem znepokojení, protože toto propojení vytváří u soukromých vojenských společností ekonomický zájem na udržení míru a stability v dané zemi a regionu. Žádný byznys přece nemůže profitovat z chaosu. Toto úvaha však plně předpokládá, že veřejný prospěch a soukromý zájem jsou jedno a totéž. Je jasné, že byznys velmi často prosperuje uprostřed konfliktu a chaosu. Historie poskytuje dostatek příkladů toho, že konflikt a profit často kráčí ruku v ruce a že soukromé zájmy na dosažení zisku mohou velmi snadno úplně převýšit a zastínit veřejný zájem na upevnění míru a udržení bezpečnosti. Nikde jinde není zisk společnosti tak výlučně a jednoznačně spojen s chaosem a konfliktem, než je tomu v soukromém vojenském odvětví, které by v případě dosažení trvalého mírového upořádání ve světových záležitostech přestalo velmi rychle existovat.

Soukromé vojenské odvětví ohrožuje demokratický stát ve dvou rovinách, a to jako samotný státní útvar, protože soukromé vojenské společnosti podkopávají státní monopol na použití vojenské síly, a jako demokratický systém, protože soukromé vojenské společnosti narušují demokratickou odpovědnost a upřednostňují soukromé zájmy na účet prospěchu veřejnosti. Tyto úvahy ukazují, že odsuzování soukromých vojenských společností světovou veřejností v důsledku skandálů spojených s bývalou společností Blackwater je naprosto opodstatněné a ospravedlnitelné. [26]

3.4 Zákony potírající žoldnéřství a soukromé vojenské společnosti

Označení soukromých vojenských zaměstnanců jako žoldnéřů nemá, jak se mnozí mylně domnívají, jednoznačnou oporu v mezinárodním právu, které je poplatné své

době a bylo vypracováno a přijato k tomu, aby odradilo státy od najímání jednotlivých námezdních vojáků-žoldnéřů. Pojem žoldnéř s sebou nese nelichotivý vedlejší význam, kterému se soukromé vojenské odvětví snaží usilovně vyhnout, a to z velmi dobrého důvodu. Bližší zkoumání aktivit soukromých vojenských společností totiž prokazuje, že výše uvedené znepokojení nad operační činností soukromých vojenských zaměstnanců velmi připomíná obavy, které vedly k přijetí norem mezinárodního práva o žoldnéřích a potírání žoldnéřství.

Soukromé vojenské společnosti se tak v současné době nacházejí v právním vakuu. Národní zákony jednotlivých států svým obsahem neodpovídají nové realitě: buď jsou zastaralé, nebo vůbec neexistují, a taktéž regulace činnosti soukromých vojenských společností na mezinárodně-právní úrovni je naprosto nedostatečná.

3.4.1 Nechvalně známá pověst žoldnéřství

Historie bojové činnosti žoldnéřů je velmi dlouhá a jak už bylo řečeno, sahá až k samému úsvitu dějin. Až donedávna mezinárodní humanitární právo neposuzovalo žoldnéře odlišně od jiných bojovníků. Od počátku sedmdesátých let 20. století se však na žoldnéře začalo pohlížet jako na hrozbu, proto byla přijata řada mezinárodních konvencí k tomu, aby odradila zájemce od jejich používání.

Pojem „žoldnéř“ je používán jako označení široké řady osob od jednotlivců-nájemných zabijáků, přes příslušníky armády naverbované jednou zemí, která tak činí ve prospěch země jiné, až k soukromým vojenským zaměstnancům současnosti. V povědomí veřejnosti jsou žoldnéři zafixováni jako jeden z „běsů války“ nebo „vojáci na volné noze bez trvalého pobytu“, kteří za velkou sumu peněz jsou ochotni bojovat za velmi pochybné cíle. Někteří žoldnéři jako Thomas Michael Hoare, Robert Denard, Jacques Schramme, Siegfried Müller a Rolf Steiner se stali nechvalně známými v mezinárodním měřítku pro svoji násilnou roli v bojích vedených proti národněosvobozeneckým hnutím a dekolizačním snahám v Africe.

Žoldnéři jsou velmi často bývalí vojáci, kteří se nechají najímat jako bojovníci na volné noze a často pracují pro různé odbojové a povstalecké skupiny; pro obchodní společnosti, které operují ve vnitřně nestabilních státech; pro rasistické režimy nebo rasistická hnutí. Navíc u žoldnéřů se má za to, že jsou k boji motivováni touhou po získání finanční odměny, a tím se odlišují od dobrovolníků nebo příslušníků národních ozbrojených sil, u kterých se předpokládá, že bojují z ušlechtilého pocitu loajality nebo vlastenectví – za vznešené cíle. V důsledku tohoto pomyslného rozdílu, i když neexistuje žádná jasná shoda o definici žoldnéřství, získal tento pojem výrazně nelichotivý vedlejší význam.

Síla tohoto nelichotivého významu se odráží v radikální deklaraci článku 47, odstavce 1, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I, viz příloha), kde je uvedeno, že **žoldnéři se neposkytuje právo na postavení bojovníka nebo válečného zajatce**. Toto vyloučení z práva, postavení mimo zákon je v příkrém rozporu vůči všeobecnému požadavku mezinárodního humanitárního práva zajistit ochranu tak velkému množství civilistů a bojovníků, jak je to jen možné. Tento rozpor v úmlouvách je pouze dokladem toho, jak negativně mezinárodní právo pohlíží na žoldnéře. [27]

I když soukromí vojenští zaměstnanci – zdá se – v mnoha ohledech uspěli ve své snaze distancovat se od pověsti žoldnéřů, není vůbec jasné, v čem se de facto od žoldnéřů

odlišují. Ve skutečnosti obavy, které v druhé polovině 20. století byly motivem k vypracování a přijetí mezinárodních zákonů proti žoldnéřství, jsou mimořádně podobné soudobým obavám z operační činnosti soukromých vojenských zaměstnanců. [28]

4. Závěr

Poskytování vojenských služeb jednotlivci a soukromými vojenskými firmami a bezpečnostními agenturami nabylo v současnosti neočekávaného rozmachu, rozsahu a vývojového směru, což v uplynulých letech nebylo žádným z renomovaných vojenských odborníků, prognostiků a světově známých strategických a bezpečnostních institutů vůbec očekáváno a předvídáno.

Poptávka po službách poskytovaných PMSCs stále a ve velké míře narůstá a soukromé vojenské odvětví je ve světovém měřítku jedním z nejrychleji a nejprudčeji expandujících hospodářských, ekonomických, podnikatelských odvětví. Za posledních dvacet let se soukromé vojenské a bezpečnostní odvětví rychle rozrostlo co do počtu aktivních soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur, i do rozsahu činností, na kterých se tyto korporace podílejí. Politické prostředí, ve kterém soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury operují, zůstává k jejich prospěchu naopak relativně stále a neměnné.

Současné soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury jsou diametrálně odlišné od žoldnéřů minulosti. Soukromé námezdní vojáky-žoldnéře v minulosti tvořili osamělí bojovníci, kteří se nechávali podle potřeby najímat do služby. Společnosti **Xe Services LLC** (bývalá Blackwater) a **DynCorp**, které reprezentují soudobé soukromé námezdní vojenské zaměstnance, demonstrují, že soukromí námezdní vojáci jsou příslušníky perfektně fungující organizace a díky vysoké mobilnosti jsou prakticky všudypřítomní.

Využívání služeb soukromých vojenských zaměstnanců podkopává monopol státu a zbavuje stát výhradního práva na použití vojenských sil a dále snižuje úlohu státu jako prvořadého ochránce bezpečnosti svých vlastních občanů. Použití soukromých vojenských zaměstnanců oslabuje demokratickou zodpovědnost a posiluje výkonnou moc státu, které to umožňuje vést války bez kontroly prováděné na základě demokratických omezení. Soukromé vojenské odvětví upřednostňuje soukromý zájem na úkor veřejné prospěšnosti, což vede k riziku stále větší militarizace světa. [29]

Příloha

Mezinárodně-právní vymezení pojmu žoldnéř

Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (též Protokol I či Dodatkový protokol I) vymezuje právní postavení žoldnéřů v ozbrojeném konfliktu a určuje, kterou osobu lze za žoldnéře považovat:

1. Žoldnéři se neposkytuje právo na postavení bojovníka nebo válečného zajatce.
2. Žoldnéřem je každá osoba, která:
 - byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta s cílem bojovat v ozbrojeném konfliktu,

- skutečně se přímo účastní bojové činnosti a válečných akcí,
- k účasti na bojové činnosti a válečných akcích je motivována především touhou po dosažení osobního zisku, a které skutečně byla jednou ze stran ozbrojeného konfliktu nebo jejím jménem přislíbena materiální kompenzace, jež ve značné míře převyšuje materiální kompenzaci, ať už přislíbenou nebo vyplacenou, bojovníkům stejných hodnot a podobných funkcí ozbrojených sil této strany,
- není státním ani národním příslušníkem žádné ze stran zúčastněných na konfliktu, ani obyvatelem území, které je pod kontrolou některé ze stran ozbrojeného konfliktu,
- není příslušníkem ozbrojených sil žádné ze stran zúčastněných na konfliktu,
- nebyla jako příslušník ozbrojených sil státu, který není zúčastněn na ozbrojeném konfliktu, tímto státem vyslána k plnění oficiálního poslání. [30]

Charakteristika žoldnéře je vymezena taktéž čl. 1 Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů. [17] Podle ustanovení této úmluvy **žoldnéřem je každá osoba, která:**

- byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta s cílem bojovat v ozbrojeném konfliktu,
- k účasti na bojové činnosti a válečných akcích je motivována především touhou po dosažení osobního zisku, a které skutečně byla jednou ze stran ozbrojeného konfliktu nebo jejím jménem přislíbena materiální kompenzace, jež ve značné míře převyšuje materiální kompenzaci, ať už přislíbenou nebo vyplacenou, bojovníkům stejných hodnot a podobných funkcí ozbrojených sil této strany,
- není státním ani národním příslušníkem žádné ze stran zúčastněných na konfliktu ani obyvatelem území, které je pod kontrolou některé ze stran ozbrojeného konfliktu,
- není příslušníkem ozbrojených sil žádné ze stran zúčastněných v ozbrojeném konfliktu,
- nebyla jako příslušník ozbrojených sil státu, který není zúčastněn na ozbrojeném konfliktu, tímto státem vyslána k plnění oficiálního poslání.

Žoldnéřem je také každá osoba, která v jakékoliv situaci:

- byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta za účelem účasti na připravené násilné činnosti, která byla zosnována s cílem:
 - ☐ svrhnout vládu nebo jiným způsobem podkopat a narušit ústavní pořádek státu,
 - ☐ podkopat a narušit územní celistvost státu,
- je k účasti na násilné činnosti motivována především touhou po dosažení význačného osobního zisku nebo k ní pobídnuta příslibem finanční odměny či materiální kompenzace,
- není státním ani národním příslušníkem státu, proti kterému je násilná činnost namířena,
- nebyla vyslána státem k plnění oficiálního poslání,
- není příslušníkem ozbrojených sil státu, na jehož území se násilná činnost uskutečňuje. [31]

Poznámky k textu:

- [1] *The Montreux Document on private military and security companies*. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008, <http://www.eda.admin.ch/psc>.
- [2] Někteří odborníci vyslovují názor, že je nutno odlišovat soukromé bezpečnostní agentury od soukromých vojenských společností s poukazem na to, že jejich služby nelze považovat ve své podstatě za čistě vojenskou činnost, protože jsou zaměřené na ochranu a obranu civilních osob a jejich majetku.
- [3] Anna Richards and Henry Smith, *Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes*, *Safeworld*, The Grayston Centre, London, January 2007, str. 7.
- [4] Fred Schreier and Marina Caparini, *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, *Occasional Paper*, No 6, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005, str. 2.
- [5] Peter W. Singer. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2003, str. 12.

- [6] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 10.
- [7] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 5.
- [8] Samuel Amule, Hillary Gama (2008), *Mercenarism and the Curbing of Mercenary Activity in Africa, 1990 to 2005*, Pretoria: University of Pretoria, August 2008, str. 14-15.
- [9] Samuel Amule, Hillary Gama (2008), str. 16-17.
- [10] *The Montreux Document* (2008), str. 32.
- [11] **Montreuxský dokument** je mnohostranná mezistátní dohoda, která stanoví povinnosti a závazky soukromým vojenským společnostem a bezpečnostním agenturám v rámci jejich působení v zónách válečných konfliktů. Dohoda byla uzavřena dne 17. září 2008 v Montreux ve Švýcarsku. Dokument obsahuje 73 doporučených způsobů a forem státní kontroly nad činností PMSCs, jako je prověřování operační činnosti a výkonu v oboru podnikání společností, kontrola postupů a metod používaných při prověrkách zaměstnanců, trestní stíhání společností v případech porušení zákona, zajištění dodržování norem stanovených mezinárodním humanitárním právem a lidskými právy při přípravě a výcviku osob. Ratifikujících států bylo 17: Afghánistán, Angola, Austrálie, Čína, Francie, Irák, Jihoafrická republika, Kanada, Polsko, Německo, Rakousko, Sierra Leone, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajina, USA, Velká Británie.
- [12] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 15.
- [13] *Tamtéž*, str. 1.
- [14] *Tamtéž*, str. 2.
- [15] *Tamtéž*, str. 15.
- [16] *Guinnessova kniha rekordů*. Praha: Olympia, 1990, str. 180. Nejstarší nepřetržitě existující armádou je papežská švýcarská garda dislokovaná Vatikánu, ve které dnes slouží 83 mužů. Byla založena 21. ledna 1506, počátky jejího vzniku však sahají až do doby před rokem 1400.
- [17] *Mezinárodní úmluva proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů z roku 1989, známá též jako Úmluva OSN proti žoldnéřům* [International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries]. Rezoluce Valného shromáždění OSN-A/RES 44/34, byla přijata Valným shromážděním OSN a podepsána 42 členskými státy OSN (z toho 32 států úmluvu ratifikovalo). USA, Jižní Korea, Severní Korea, Rusko, Čína, Japonsko a Francie tuto úmluvu nepodepsaly.
- [18] Podle údajů zveřejněných Pentagonem dosahoval v první polovině roku 2009 početní stav soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku 132 610 osob.
- [19] *Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa, O.A.U. Doc. CM/433/Rev.L, annex 1, 1992* (OAU Convention).
- [20] Zoe Salzman. Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Legal Studies*, New York University School of Law, 2008, str. 863.
- [21] *Tamtéž*, str. 865.
- [22] Miloš Balabán. Privatizace bezpečnosti: velký byznys bez kontroly, *Právo, Publicistika*, 1. 7. 2010, str. 8. V soukromých bezpečnostních službách v České republice působí 50 000 zaměstnanců a velikost „bezpečnostního trhu“ je odhadována na 17 miliard Kč. Počet zaměstnanců fakticky převyšuje stavy armády, policie nebo hasičů. Ale na rozdíl od těchto státních složek činnost soukromých služeb nepodléhá žádné specifické legislativní úpravě, což omezuje i možnost kontroly. A to samozřejmě může být zdrojem problémů. Spor o obsazení ministerstva vnitra mohl být jejich odrazem.
- [23] Zoe Salzman (2008), str. 868.
- [24] *Tamtéž*, str. 869.
- [25] *Tamtéž*, str. 872.
- [26] *Tamtéž*, str. 874.
- [27] *Tamtéž*, str. 875.
- [28] *Tamtéž*, str. 876.
- [29] *Tamtéž*, str. 879.
- [30] *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts*. Art. 47, Dec 7, 1978, 1125 U.N.T.S 3 (Protocol I).
- [31] *United Nations: International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 44/34 of 4 December 1989, Article 1.

Literatura:

AMULE Samuel, GAMA Hillary. *Mercenarism and the Curbing of Mercenary Activity in Africa, 1990 to 2005*. Pretoria: University of Pretoria, August 2008.

- BALABÁN Miloš. Privatizace bezpečnosti – velký byznys bez kontroly. *Právo, Publicistika*, 1. července 2010.
- ELSEA Jennifer K. Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues. *Congressional Research Service Report for Congress*, Washington, January 7th, 2010.
- RICHARDS Anna, SMITH Henry. *Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes*. Safeworld, The Grayston Centre, London, January 2007.
- SALZMAN Zoe. Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Legal Studies*, New York University School of Law, 2008.
- SCHREIER Fred, CAPARINI Marina. Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies, *Occasional Paper*, No 6, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005.
- SINGER Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.
- ZAPLETALOVÁ Pavlína, NOVÝ Jindřich. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí (Private Military Company, Privaty Security Company). *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, zvláštní číslo, str. 139-144.
- ZÁVĚŠICKÝ Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 4, str. 77-85.
- International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 44/34 of 4 December 1989, Art 1, United Nations, <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>.
- Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict*, Montreux, 17 September 2008. Status of the Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949 and relating to the protection of victims of armed conflicts, General Assembly, Security Council, United Nations, A/63/467–S/2008/636, 26 pages, [http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0057.File.tmp/Montreux%20Document%20\(e\).pdf](http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0057.File.tmp/Montreux%20Document%20(e).pdf).
- Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa* of July 3rd, 1977, O.A.U. Doc. CM/433/Rev.L, annex 1, 1992 (OAU Convention).
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts*. Art. 47, Dec 7, 1978, 1125 U.N.T.S 3 (Protocol I).
- Wikipedia, the free encyclopedia*, Private military company, page 1, <http://www.mhtml>.

Seznam zkratk užitých v textu:

DCAF	Democratic Control of Armed Forces	Demokratická kontrola ozbrojených sil (mezinárodní nadace v Ženevě)
IHL	International Humanitarian Law	tzv. mezinárodní humanitární právo
LOGCAP	U.S Logistics Civil Augmentation Program	Rozšířený program civilní logistiky Spojených států
MPRI	Military Professional Resources Incorporated	Sdružené vojenské profesionální zdroje (americká soukromá voj. společnost, pomáhala v r. 1995 Chorvatsku porazit Srbskou Krajinu)
NGOs	Nongovernmental Organizations	nevládní organizace
OAU	Organization of African Unity	Organizace států africké jednoty (1963–2002), nahrazena Africkou unií (AU – African Union)
PMCs	Private Military Companies	soukromé vojenské společnosti
PMFs	Private Military Firms	soukromé vojenské firmy
PMSC	Private Military and Security Company	soukromá vojenská a bezpečnostní agentura
PSCs	Private Security Companies	soukromé bezpečnostní agentury
VIPs	Very Important Persons	velmi důležité osoby
SAS	Special Air Service	speciální výsadkové jednotky